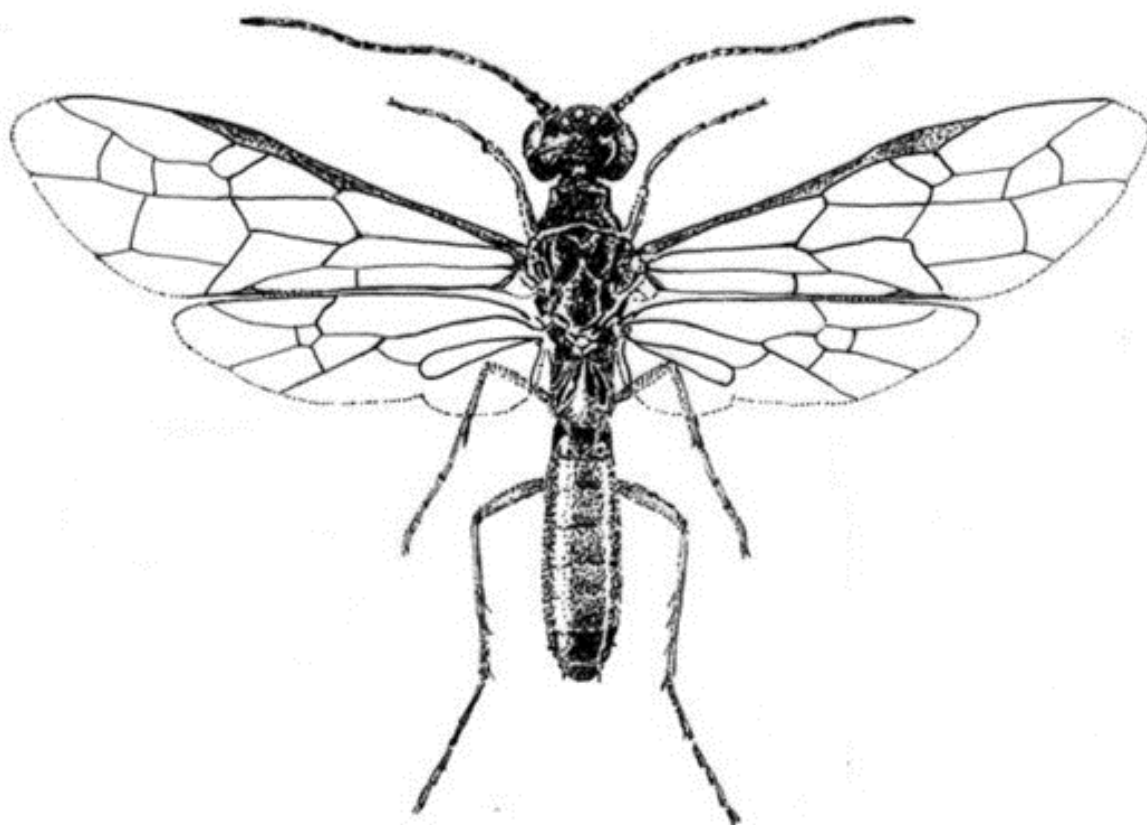

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
80. szám, 2015. december

Tartalom:

Rovarász kirándulások — MRT-hírek — Sajtófigyelő
Rövid Hírek

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben: Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK), Jenser Gábor (JG),
Mészáros Zoltán (MZ), Merkl Ottó (MO), Nagy Barnabás (NB), Rozner István (RI), Szalóki Dezső (SzD), és Szőcs Gábor (SzG).

Szerkesztőség:

BCE, KeTK, Rovartani Tanszék,
1118 Budapest, Ménesi út 44.

Telefon: 4826219

drótposta: attila.haltrich@uni-corvinus.hu

Magyar Rovartani Társaság (MRT)

1088 Budapest, Baross utca 13.

www.magyarrovartanitarsag.hu

A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovartan általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovartan ismeretek terjesztése.

Elnökség (2014)

Elnök: Vig Károly

I. alelnök: Merkl Ottó

II. alelnök: Szőcs Gábor

Titkár: Puskás Gellért

Előadásszervező titkár: Koczor Sándor

Szerkesztő: Merkl Ottó

Pénztáros: Szalóki Dezső

Ellenőr: Balázs Klára

Jegyző: György Zoltán

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén a **BCE Kertészettudományi Karán, az „E” épület E/2 termében (Budapest XI., Ménesi út 45), délután 4 órakor.**

Illusztráció

Címlapon:

Hajtáshervasztó darázs

Janus compressus Fabricius, 1793

Rajz: Pataki Ervin

Az utóbbi hónapokban, ha ismerőssel találkozom, az első kérdése, hogy „*Mi van veletek? Igaz, hogy a gödöllői Szent István Egyetemhez (SZIE) csatolnak benneteket, a mostani ingatlanaitokat pedig eladják?*”. A válasz ilyenkor, hogy igen, tényleg a SZIE-hez csatoltak bennünket 2016 január 1-től, de az ingatlanok eladásáról (még) nincs szó. És ennél többet tényleg nem tudunk mi sem. Félelmek, rémhírek természetesen vannak, azt is sejtjük, hogy mint mindennek, ennek az „egyesülésnek” is lesznek nyertesei és vesztesei. De ennyi.

Ami viszont már konkrétan érintheti a MRT tagjait, legalább is azokat, akik rendszeresen járnak a Társaság üléseire, hogy megmarad-e a helyszín, a Rovartani Tanszék, ahol a Választmány szokott összeülni, ahol az előadásokhoz szükséges technikát tároljuk, ahol a teremfoglalást intézzük? Pár évig valószínűleg igen.

Három évig, 2000–2003 között már tartoztunk a SZIE-hez, de akkor ez csak annyit jelentett, hogy a levelezési címünk megváltozott... Most azért komolyabb átszervezésre lehet számítani.

Aki elolvassa az „MRT-hírek” rovatban, hogy az 1950-es évek közepétől hogyan változtak a rovartan ülések helyszínei, rájöhet, hogy az elmúlt több mint fél évszázadban 13 évnél tovább egyetlen helyen sem ülésezünk. Ez a mostani helyszín pedig már 24 éve ugyanaz, ha a termék változtak is!

Tehát reménykedjünk, mást úgysem tehetünk.

HA

Rovarászkirándulások

Rovarásztábor a Királykő-hegység lábánál, 2015. július 26. – augusztus 2.

Ha egyik évben északon táborozunk, a következő évben biztosan Közép-Erdélyt vagy a Déli-Kárpátok valamelyik hegységét választjuk kirándulóhelyként. 2015-ben először Torockó környékén

próbálkoztunk, de hamar kiderült, hogy ott képtelenség 60–70 embernek egy helyen szállást, ellátást biztosítani. Mert bizony, most már évek óta ennyien jelentkeznek az útra, nekik kell 45–49 személyes buszt rendelni, valamint olyan szállást keresni, ahol legalább 50-en egy helyen elszállásolhatók, naponta legalább egyszer meleg ételt kapnak (és hideg sört, természetesen...).

A Királykő-hegységet

A Kis-Királykő gerincén (háttérben a Nagy-Királykő)

már többször kinéztük magunknak, volt, amikor a szálláskeresésig is eljutottunk, de aztán megakadtunk. Most sem volt ez könnyű mutatvány, internetes információk alapján nem is találtunk volna rá, de telefonos, román nyelven folytatott barátkozás után már igen. Végül Brassótól 60 km-re délre, Podul Dâmboviței („a Dâmbovița folyó hídja”) községben akad-

tunk a megfelelő helyre. Maga a táborozás programja, akárcsak az elmúlt években, túranapos és buszos-kulturális programokból állt. Ha az egyik nap felmáztunk a Kis-Királykő gerincére, ami minimum 20 km-es körút 1000 m-es szintkülönbséggel, akkor a következő nap, pihenésképpen, megnéztük a Barcarozsnyói várat, vagy Brassó belvárosát. De könnyű, sétával felérő túranapot is szerveztünk, amikor például a Dâmbovicioara-szoros több száz méter magas sziklafalai között töltöttük a napot, a hasonló nevű barlangot is meglátogatva.

A Nagy-Királykő 2000 m-es gerincének végigjárására sajnos, egy nap nem elegendő, ezért csak magának a gerincnek az elérését céloztuk meg. Végül ez sem sikerült, de a Nagy-Kőfolyáshoz, a nyugati oldalon azért néhányunknak sikerült feljutnunk. Itt láthatuk-fotózhattuk a Szent István (koronája) mákot (*Papaver coronasanti-stephani*), a havasi gyopárt (*Leontopodium alpinum*), francia vagy római sóskát (*Rumex scutatus*) és egyéb kőfolyáshoz kötődő növényeket. Itt található a Királykő-szegfű Menedékház (Cabana Garofita Pietrei Craiului) is, melynek névadó növényéből annyit fotóztunk az előző napi túrázásaink során. Ez a királykői szegfű – (*Dianthus callizonus*), mely csak itt él az egész világon!

A magashegyi szerecsenlepkék közül az *Erebia pronoe regalis* fajjal találkoztunk nagyobb számban, a fahatár feletti régióban.

*Boloria pales
carpathomeridionalis*

De szerencsénk volt az időjárással is! Mivel a meteorológiai előrejelzések (3–4 napra előre) már meglehetősen pontosak, programjainkat is úgy tudtuk alakítani, hogy minél kevesebb maradjon el közülük.

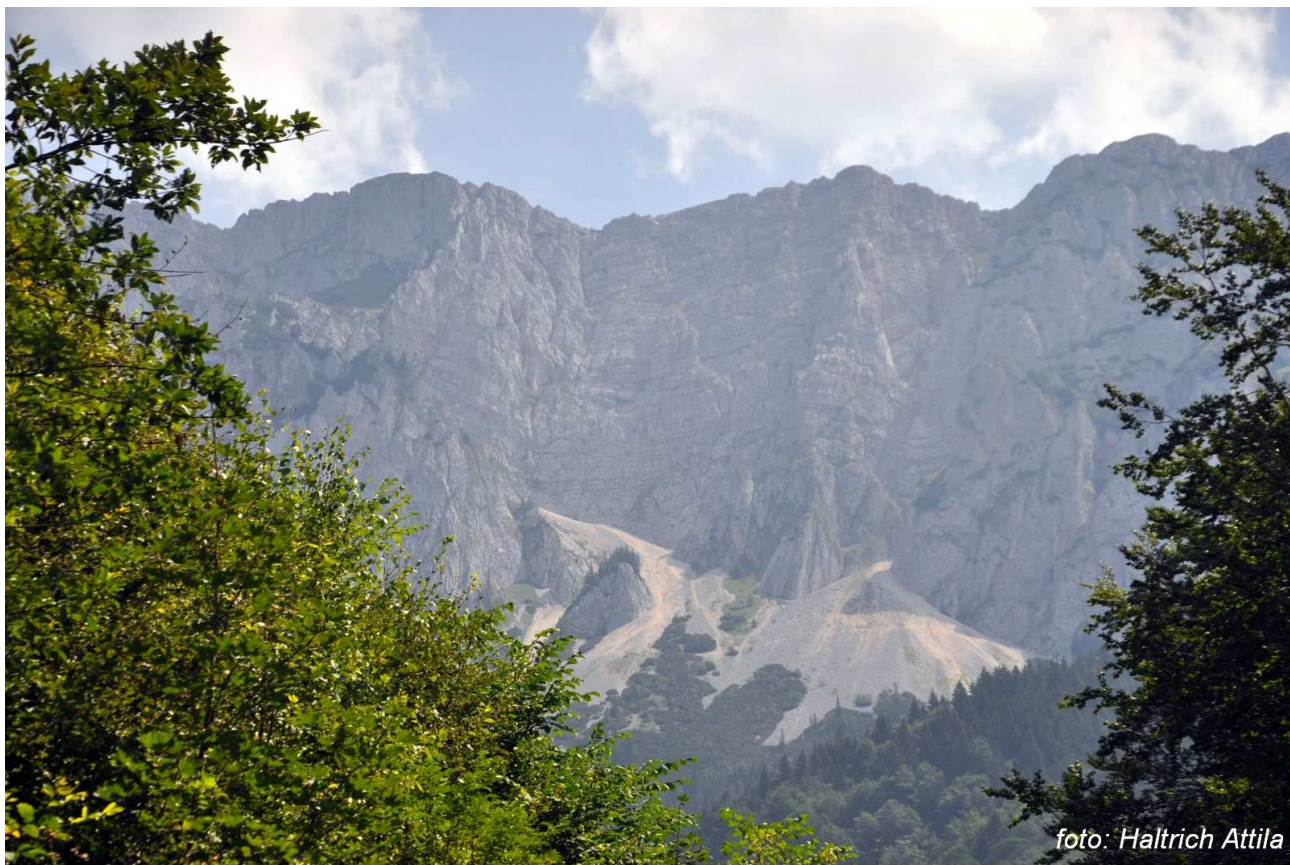

foto: Haltrich Attila

A Nagy-Kőfolyás, a hegység nyugati oldalában

Így a Bucsecs-hegység 2000 m-es platójára is napsütésben vitettük fel magunkat két libegővel, ahol pont a magashegységi tarkalepke-alfaj, a *Boloria pales carpathomeridionalis* (Crosson & Popescu-Gorj, 1963) egyedei röpködtek. Visszaérkezve még sikerült Szinaján bejutnunk a román királyok nyári rezidenciájára, a Peles-kastélyba is.

Megtörtént viszont az, amitől mindig rettegünk: az egyik társunkat rovargyűjtés közben kutya-támadás érte. Mentő vitte a nem is olyan közeli, târgovistei kórházba, ahol ellátták a sebeit. Erre ezután fokozottabban oda kell figyelnünk!

A kulturális látnivalók közül meg kell még említenem a törcsvári kastélyt, a prázsmári templomerődöt, a most felújított fogarasi várat, amiben egy fél napot is el lehet tölteni, Bethlen Gábor szülőhelyét Marosillyén, a kerci apátság romjait, valamint az aradi tizenhármak nyughelyét, az emlékmű alatt.

A Törcsvári-kastélyt a kelleténél kicsit többször láttuk, mivel szállásunk helye miatt nyolcszor mentünk el mellette/alatta az azonos nevű hágón keresztül. Ha a légköri viszonyok lehetővé tették, balra a Királykő tömbje, jobbra a Bucsecs-hegység magasodott felettünk...

A panzió tulajdonosai és egyben üzemeltetői, az Olteanu család, valósággal lesték a kívánságainkat. A helyi ételspecialitások alapanyagának többségét ők állították elő, még arról is meggyőzték, hogy utolsó estére, rendeljünk két egészben, nyárson sült birkát... Végül háromméteres táborni táborozással búcsúztatták a csapatot.

foto: Haltrich Attila

Királykői szegfű
(*Dianthus callizonus*)

Aki további sok-sok képet szeretne nézni a táborozásunkról, az kattintson az alábbi linkekre:

<https://picasaweb.google.com/114797008763998464495/KiralykoRovrasztabor2015I>

<https://picasaweb.google.com/114797008763998464495/KiralykoRovrasztabor2015II>

<https://picasaweb.google.com/114797008763998464495/KiralykoRovrasztabor2015III>

HA

A Királykő-hegység csipkés mészköormai éppúgy izgalomba hozhatják a lepkészt, ahogyan az éjenceket (vagyis éjjelilepkéket) a higanygózlámpa fénye delejezi. Sajnos azonban e meredek szirtek éjjelilepkész-felszereléssel elérhetetlenek voltak. Azért így is adódott lehetőség az eredményes lámpázásra a szállás környékén, ha az ember vette a fáradságot, hogy a faluszéli mészköomlásos lankákat a generátorral megmássa. Így került a lepedőre jó néhány olyan faj, amelyek bár hazánkban sem nagyon ritkák, azért megörvendeztetik a lepkészt – mint például a nagyfoltú (*Diachrysa chryson*), a sötét (*Autographa pulchrina*) és az aranyfoltú aranybagoly (*A. bractea*), vagy a csuklyásbagolyok közül a hamvas (*Cucullia lucifuga*) és a fehérüröm-csuklyásbagoly (*C. absinthii*).

A szomszédos Bucsecs-hegység platójára tett rövid látogatásunk alkalmával is mellénk szegődött a szerencse, amikor Simonyi Sándorral egy jellegzetesen magashegyi, a Keleti- és Déli-Kárpátokban csak a Bucsecs- és a Királykő-hegységekben előforduló szerezsenlepke, az *Erebia pronoe* erősebb populációjába futottunk bele.

Dobos János (Budapest)

Az idei Rovarásztábor folyamán elsősorban a közös túrák útvonalán elindulva találtunk olyan területeket, amelyek bogárgyűjtésre ígéretesnek látszottak. Valójában kevés olyan helyen jártunk még a Kárpátokban, ahol ilyen nehéz volt változatos és viszonylag könnyen elérhető gyűjtőhelyeket találni. A közel egy hét alatt előkerült anyag a befektetett energia arányában meglehetősen szegényes lett. Az utóbbi években egyre súlyosbodó szárazságot is okolhatjuk a gyenge eredményekért, de a nem túl magas fekvésű, mészköves alapkőzet sem kedvezett a bogarak aktivitásának a forró nyárutón. Az éjszakai gyűjtésekkel is kiegészített változatos módszerekkel viszonylag sok egyedet fogtunk, de különösen érdekes, erre a vidékre jellemző vagy ritka fajt nem mutattunk ki. A terepi munkát a táj jellegéből adódó természetes korlátok mellett nagyon megnehezítette és olykor szinte már reménytelenné tette, hogy a terület nagyon sűrűn lakott, forgalmas utakkal, kerítésekkel szabdalva. Sokszor a szurdokos völgyekből alig vagy nem is lehetett ösvényt találni egy-egy távolról kiszemelt, jónak vélt gyűjtőhely felé. Mindig jó gyűjtéssel kecsegtető patakparti élőhelyeket alig találtunk. Azért a térség bogárfaunájáról sikerült némi képet alkotnunk, még ha az a kép eléggé homályos is. A Zernyesti-szorosban, a Dâmbovicioara-patak sokszor meglehetősen szemetes partján, valamint a Nagy-Királykő felé haladva tudtuk a legjobb gyűjtési eredményeket felmutatni.

A különböző vízparti élőhelyeken többek között megtaláltuk a hazánkban is ismert kékes gyorsfutót (*Bembidion schueppelii*), az apró fövényfutoncot (*Perileptus areolatus*) és a pilláscsápú futót (*Loricera pilicornis*) is. A Kárpátokban honos fajok közül a vöröshomlokú szívesfutó (*Nebria jockischii*) és a *Platynus glacialis* nevű kislejtőfaj előfordulásait is feljegyezhetjük.

A nagyobb testű futóbogarak (futrinkák) közül összesen 7 fajt sikerült kimutatnunk, a bőrfutrinkát (*Carabus coriaceus*), a keleti kékfutrinkát (*C. violaceus*), a kárpáti futrinkát (*C. linnei*), a selymes futrinkát (*C. convexus*), a domború futrinkát (*C. glabratus*), a ragyás futrinkát (*Carabus cancellatus*) és a feketebordás aranyfutrinkát (*C. auronitens*), jóllehet ezeket a fajokat a Kárpátokban szinte mindenütt megtaláljuk. A több érdekes fajt is magukba foglaló gyászfutók közül még a pontozott gyászfutó (*Pterostichus foveolatus*) néhány kő alatt talált példányának is nagyon örültünk.

Érdekes, hogy a különben nem túl gyakori busafutó (*Broscus cephalotes*) néhány helyen már már tömegfajként jelentkezett, még a laza talajú élőhelyektől távol is. A tartósabban nedves, patak-völgyi kőomlásos területen volt a legeredményesebb a kőforgatás, és a talajcspadák is inkább a nedves erdőben fogtak gazdagabb anyagot, pl. futrinkákat (*Carabus*) és cirpelőfutókat (*Cychrus*). A rostált anyagban nem kizárt érdekesebb fajok jelenléte, de azt majd a későbbi feldolgozás fogja bizonyítani. A cincérek úgy fatörzseken, mint virágokon jelen voltak ugyan, de csak szélesen elterjedt

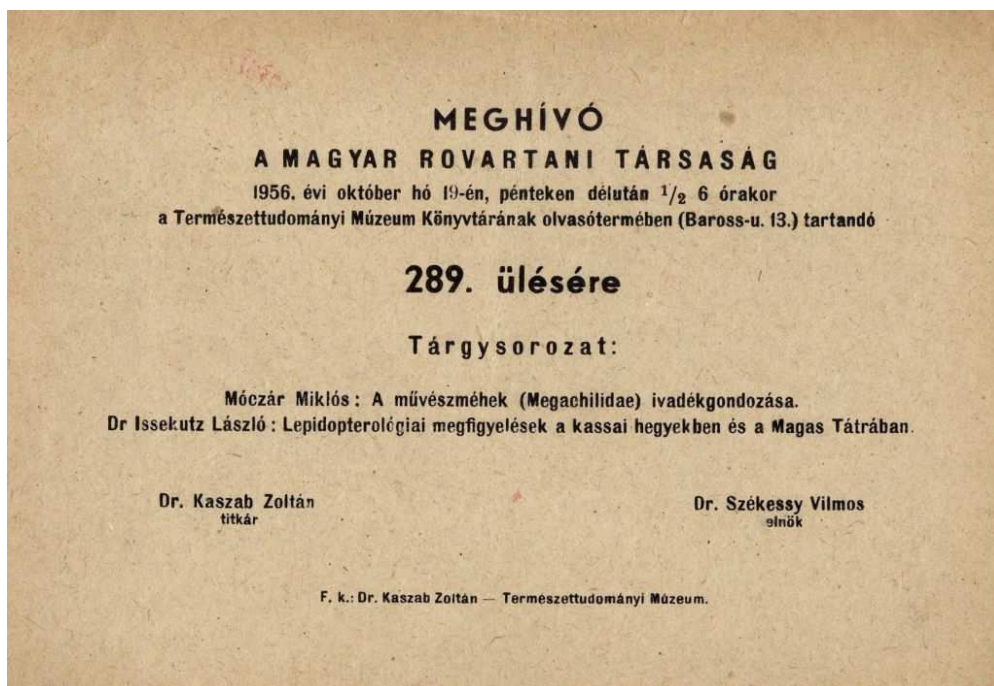
fajokkal találkoztunk. Más növényevő fajok (levélbogarak, ormányosbogarak) még a nedvesebb patakvölgyekben is alig kerültek szem elé. Mindent összevetve a bogarászás inkább a táj és az olykor valóban egyedi élőhelyek megtapasztalásán kívül alig hozott olyan eredményt, amit sokáig fogunk emlegetni.

Kutasi Csaba (Zirc) és Tallósi Béla (Szolnok)

MRT-hírek

Újabb 10 évvel bővült a Magyar Rovartani Társaság meghívóinak gyűjteménye

Nagyon hálás vagyok Papp Jenőnek, hogy megőrizte a késői 1950-es évek, valamint a 1960-as évek rovartani meghívóit. Így sikerült ismét 10 évre visszamenőleg beszkenne az MRT meghívóit, egészen 1955 végéig. Jó lenne egyszer magukat az előadókat és előadásait is táblázatba foglalni (hogy kereshetők legyenek), de hát kinek van erre manapság ideje...

Számomra nem igazán világos, hogy miért olyan alacsony az ülések száma 1951 januárjáig? Az 1960-as években csak 2 hónap volt a nyári szünet, tehát évente 10 ülés is volt, ami egy évtized alatt eléri a 100-at. Ugyanakkor, 4 évtized telt el a MRT alapítása óta 1951 januárjáig, tehát elméletileg 350–400 között kellett volna lennie az

ülésszámnak, a valóságban viszont a meghívón a 232-es szám szerepel...

Ugyanennyi idő alatt, tehát 1960–2000 között 377 ülést tartott a társaság. Tehát közel kétszer annyit.

1961. március 16–17-én volt az MRT 50 éves jubileumi ünnepe, a 324-es szám a meghívóról hiányzik, tehát a 323-as szám után a 325-ös következik...

Talán a „nyomda ördöge” megviccelte a tagtársakat: egymás után kétszer is szerepel a 395-ös ülés, a második, természetesen a 396-os lett volna...

Van olyan is, hogy a 358-as meghívót nem kartonra nyomtatták 1964. szeptember 18-án... Vajon mi lehetett az oka?

De amitől összeszorul az ember torka, az az 1956. október 19-ei meghívó. Ahol két előadó szerepel: Móczár Miklós és Issekutz László. És tudjuk, hogy Laci bácsinak ez volt az utolsó szereplése, hiszen pár nap múlva kitört a forradalom, ő pedig nem sokra rá disszidált Ausztriába. És hiába keressük innentől a novemberi, decemberi meghívókat, 1957 novemberéig nem volt társasági ülés... Onnantól viszont megszakítás nélkül a mai napig, és a meghívók is mind megvannak!

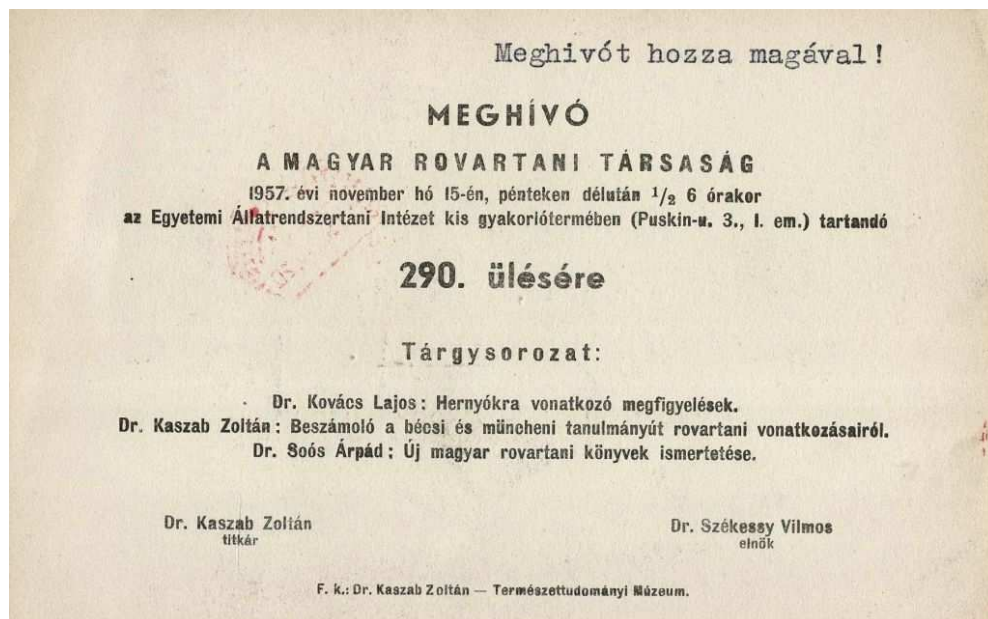
Érdekes, az is, ahogy a rovartani ülések helyszínei változnak az évtizedek során. A legkorábbi meghívón, amihez hozzájutottam (1951. január), a Természettudományi Múzeum Könyvtárának olvasóterme szerepel (Baross u. 13.), ahogy az 1955-ös meghívókon is, egészen 1956. október 19-ig. Ezután, egy éves szünet után, 1957 novemberétől már az Egyetemi Állatrendszertani Intézetének kis gyakorlóterme (Puskin u. 3., I. em.) szerepel egyetlen alkalommal, hogy aztán a következő hónap-

tól, már az egy emelettel feljebb található előadóterem maradjon a találkozások színhelye egészen 1970-ig (közben 1959 októberétől a meghívókon megjelenik az Eötvös Loránd Tudományegyetem megnevezés). Tizenhárom évig tartották ott az üléseket!

Az 1970. november 20-i ülésre már a Gellért-hegy déli oldalán kerül sor, a Ménesi út 44 szám alatt, a Kertészeti Egyetem „A” épületében, a II. emeleten a 211-es teremben (a későbbi A4-esben, ahová még felszámolása-átalakítása előtt, vissza fogunk térni...), 5 alkalommal.

Az 1971. április 16-i ülés már a frissen felépült, korszerű K2 előadóban zajlik (Villányi út 35–43), egészen 1977. szeptember 16-ig, tehát 6 évig

1977. október 21-én került sor az első előadásra a Nemzeti Múzeum épületében, a Természettudományi Múzeum előadótermében (Múzeum körút 14–16.). 1991. május 17-én tartottuk itt az utolsó előadást.

A nyári szünet után ismét a Kertészeti (és Élelmiszeripari!) Egyetem Villányi úti központi épületében gyűltünk össze, most a K3-as előadóban (8 alkalom). Ezt követte aztán 4 alkalom a K2-ben, majd a K4-ben 2 évig.

Az A1-ben 1995. május 19-én tartottuk az első előadást, ahol aztán maradtunk 2006. szeptember 15-ig. 2006. ok-

tóber 20-tól 2010. május 21-ig az A4-es teremben üléseztünk, egészen annak megszüntetéséig (a terem nagyobbik feléből korszerű kórtani labort alakítottak ki, egy kisebb részéből 15 fős szeminárium termet). 2010. szeptember 17-étől az E épület II. (100 fős) termét béreljük.

A Kertészeti Egyetemre való visszatérés az 1990-es évek elején Mészáros Zoltánnak köszönhető, aki az 1980-as évek második felétől (1987) tanszékvezető itt, a MRT-nak több cikluson át elnöke stb. Neki köszönhető, hogy ugyanitt többször Rovarászbált és Rovarbörzét is rendezhettünk.

HA

Sajtófigyelő

Molylepkékkel bombázzák az amerikai gyapotföldeket. Igen blikkfangos címmel ellátott humoros írás, amiben azt próbálják egyszerű szavakkal elmagyarázni, hogy hogyan is működik a steril hímes módszer. Az Egyesült Államokban, a gyapotföldeken, nagy károkat okoz a *Pectinophora gossypiella* nevű ázsiai eredetű molylepkefaj hernyója. Hogy kártételét mérsékeljék, kísérletképpen, átszínezett szárnyú, laboratóriumban sterillé tett hímek tömegét szórják le repülővel, melyek párosodnak a nőtényekkel, megtermékenyíteni azonban nem tudják őket. Azt remélik, hogy ha a módszer beválik, mérsékelni tudják a kárt, amit a lepke hernyói okoznak, ugyanakkor vegyszert sem kell a védekezéshez használniuk, ami egyrészt költségkímélő, de környezetkímélő is egyben.

http://index.hu/tudomany/2015/10/07/molylepkekkel_bombazzak_az_amerikai_gyapotfoldeket/

Katona Gergely (Budapest)

Rövid Hírek

A feketenyelű lopódarázs (*Sceliphron caementarium* Drury, 1773) megfigyelése Dunakeszin

Dunakeszi belvárosában a főtéren lettem figyelmes egy nagytermetű lopódarázsra, mely egy virágos kert talaján landolt 2015. október 1-én, délután 12 és 1 óra között.

Hogy lopódarásról van szó azt rögtön felismertem, mert hosszú hátsó lábait függőlegesen lelógatta repülés közben, ami úgy látszik közös tulajdonsága a *Sceliphron*-fajoknak. A színe viszont sokkal sötétebb volt, mint a mi gyakori lopódarázsunknak (*S. destillatorium*), s ez már arra készítette, hogy felkeljek a padról ahol eddig az őszi verőfényben röpködő seregélyekben és a fölöttük körző vörös vércsében gyönyörködtem.

Óvatosan közelebb lopóztam a talajon ide-oda mászkáló darázshoz, nehogy elijesszem. Ekkor fedeztem fel, hogy a gyakori lopódarásznál megszokott citromsárga helyett narancssárga színek dominálnak testén, az átlátszó szárnyak helyett pedig szép, barnán füstös szárnyai vannak. Tudtam, hogy soha nem látott, új fajjal van dolgom, és emlékeim tárházából elővillant, hogy a fényképét már láttam valahol.

Mindeközben darázsam megtalálta, amit keresett: nedves talajfolthoz ért, és rágóival kaparni kezdte a sarat. Gyűjtőfelszerelés nem volt nálam, és a következő pillanatban el is tűnt szemem elől a fészekanyaggal.

Ahol ezek a darázsok alkalmas sárlelőhelyre bukkannak, oda vissza is térnek. Elővettem a fényképezőgépet, és türelmesen várakoztam. Nem kellett sokat időznöm, a darázs valóban

foto: Sipos Bárok Botond

visszatért. Hamar leereszkedett, és újra nedves, sáros helyet keresett, egész közel az előbbi helyhez. Fényképezés közben vettem észre, hogy fekete testén a narancsos mintázat az áltorszelvényre is kiterjed, valamint hogy a hosszú potrohnyele teljesen fekete.

Puha sarat találva újabb sárgombócot kezdett el kaparni, hogy apró labdává gyúrva elrepüljön vele fészkéhez.

Az igazi kincs, a bizonyító fénykép már a kezemben volt! Tíz perc várakozás után harmadszor is visszatért és minél tovább szemléltem tevékenységét, annál inkább elkapott a gyűjtőszenvédély és a vágy, hogy mégis csak zsákmányul kellene ejteni az idegent.

Lepkeháló helyett tehát elővettem egy nejlonzacskót, és lassú megközelítés után hirtelen mozdulattal ráborítottam. A zsákmány megvolt! Ehhez mérten határtalan volt a boldogságom is! Ezt követően, hasonló módszerrel egy második példányt is begyűjtöttem. Mind kettő nőstény. Testhosszuk 23 és 24 mm.

A feketenyelű lopódarázs eredeti hazája Észak-Amerika, ahonnan hajószállítmányokkal, az ember révén jutott el Európába. Először Franciaországban gyűjtötték 1940-ben, majd harminc évvel később, 1970-ben Csehországban is megtalálták. Azóta számos európai országban felbukkant.

Magyarországon eddig két példánya került elő: Budapesten 2010-ben az első, majd ezt követően Fóton 2013 júniusában a második. Feltűnő, hogy a Dunakeszin begyűjtött két példány mennyire késői időpontban repült! Úgy tűnik, a négy hazai *Sceliphron* faj közül ennek a repülési ideje tolódik

ki leginkább. Ez lehet faji jellegzetesség, de egyáltalán nincs kizárva, hogy éghajlatunk rohamos melegezése is közre játszik ebben.

Az olasz Polidori és kutatótársai szerint a feketenyelű lopódarazsak elsősorban keresztespókokat, karolópókokat, valamint ugrópókokat zsákmányolnak ivadékaik számára, azok közül is előnyben részesítik a fiatal egyedeket.

E faj térhódítása jóval lassúbb, mint az inváziós barnalábú lopódarazs (*Sceliphron curvatum*) volt. Az elkövetkező években azonban egyre több Budapest környéki településen számíthatunk megjelenésére.

Sipos Bánk Botond (Fajsz)

ISCE2015 – egy “feromonos” konferencia margójára

“Chemical ecology”, magyarul *kémiai ökológia* – nagyon tudományosan hangzik. Ha viszont azt mondom, *feromonok*, sokan elmosolyodnak, hiszen a szerelemre csábító illatokra gondolnak. Melyik értelmezés a mérvadó? A helyzet az, hogy ami bennünk sejtelmes asszociációkat kelt, az az élőlények döntő többsége számára a szó legszorosabb értelmében meghatározza életmenetüket, fennmaradásukat. Talán a feromonok régies elnevezése, az “*exohormonok*” fejezi ki szemléletesen, hogy itt genetikailag kódolt, fiziológiai folyamatokat irányító, a rovaroknál a viselkedést számítógépes program módjára meghatározó anyagokról van szó.

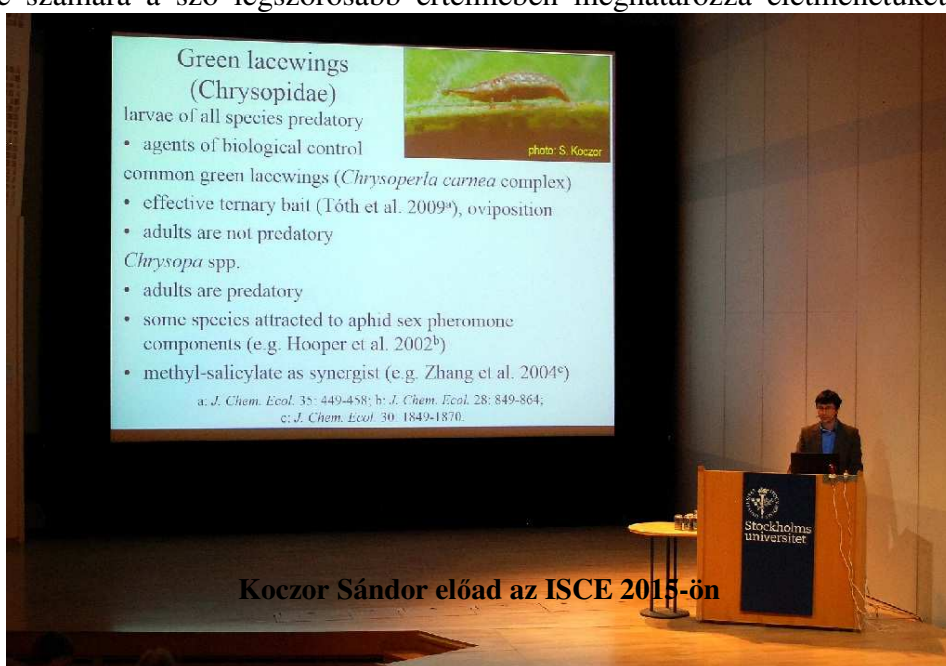
Az *International Society of Chemical Ecology* idén Stockholmban tartotta éves konferenciáját. Az öt napos konferencia

(ISCE2015) a számok tükrében így fest: 12 szekcióban összesen csaknem 200 előadás hangzott el, és mintegy 240 poszttert tekinthetett meg a kb. 460 résztvevő.

Öt nap: egy pillanatfelvétel a legújabb eredményekről, szembesülés a már szinte követhetetlenül gyors fejlődéssel, újabbnál újabb kutatási irányvonalak felvillanása, régi, ismerős arcok felbukkanása az új kollégák forgatagában, rohanás a párhuzamos szekciók között, a kávészünetek alatti beszélgetések során pedig rendkívül hasznos, máskor hozzáférhetetlen információk beszerzése módszertani trükkökről, kísérletek sikertelenségének rejtett okairól.

Azt, hogy a rendkívül fiatal, csupán alig hatvan éve önálló diszciplínaként számon tartott kémiai ökológia milyen gyorsan fejlődik, az is jól mutatja, hogy mára milyen sok új hajtása jött létre, milyen szerteágazó lett. Ebből nyújtott keresztmetszetet a szekciók sora. Csak illusztrációképpen: külön szekció foglalkozott a szemiokémikáliák kémiájával, a neuroökológiával, az inváziós fajok kémiai ökológiájával csakúgy, mint az indukált rezisztenciával, a gerincesek – vagy éppen a mikrobák – továbbá az erdészeti vonatkozású kérdések kémiai ökológiájával. Külön szekciót kapott a vérszívók kémiai ökológiája csakúgy, mint a szimbiotikus kapcsolatok és a kémiai mimikri hátterét képező kémiai ökológia. A gyakorlati növényvédelem kémiai ökológiai vonatkozásai szintén külön szekciót képeztek.

Hazánkat lelkes csapat képviselte, a jelen tudósítás szerzői. Koczor Sándor (Szentkirályi Ferenc és Tóth Miklós társszerzőségével) fátyolkák attraktánsairól tartott előadást, Imrei Zoltán az angliai

Rothamsted Research kutatóival (köztük Vuts Józseffel, továbbá "itthonról" Lohonyai Zsófiával és Orgován Edittel) a lucerna-csipkézőbarkó (*Sitona humeralis*) aggregációs feromonját mutatta be. Tóth Miklós (Szarukán István, Marczali Zsolt és Bálintné Csonka Éva társszerzőkkel) virágillatanyagokkal kombinált színcsapdák kifejlesztéséről számolt be a repce-fénybogár és egyéb *Meligethes*-fajok előrejelzéséhez. Jósvai Júlia és Tóth Miklós pedig azt mutatták be, hogy az eredetileg az almamoly nőtények attraktánsaként leírt körteészter alapú csalétek továbbfejlesztett változata meglepő módon egy szép szénalepkéfajt (*Coenonympha arcania*) is vonz.

Igazi tudományos csemegének számított egykori fiatal kollégánk, a jelenleg Angliában dolgozó Vuts József előadása a babzsizsik szexferomonjának azonosításáról. Az angol-német-japán-magyar-amerikai együttműködésben született eredmény szerzői között a kémiai ökológiai legnagyobbjainak a nevét is ott találjuk. Az impozáns névsorban hazánkat és intézetünket Tóth Miklós képviselte. Vuts József, azaz Józsi lépésről lépésre mutatta be, hogyan sikerült a sok buktatót leküzdeniük, amíg célba értek. Az eredmény pedig nemcsak tudományos szenzáció, hanem nyilvánvalóan a gyakorlati növényvédelem szempontjából is kiemelkedő jelentőségű. Józsi az indulásról sem feledkezett meg: előadása végén Jermy Tibor és Szentesi Árpád képe nézett ránk, jelezve, hogy a sok évtizeddel ezelőtt Julianna-majorban általuk elindított vizsgálatok sok-sok viszontagságon keresztül végül gyümölcsöt hoztak.

Azt, hogy mennyire fontosak az inváziós fajok, jól tudjuk, és napról napra tapasztaljuk. Azt pedig, hogy ezen a vegyületektől, bioszintézis-utaktól, evolúciós elméletektől hemzsegő konferencián ezt szintén mennyire fontosnak találták, jól mutatja, hogy külön szekciót szenteltek ennek a témának: "*Chemical ecology of invasive species*" (szervezők: Swantje Enge és Szőcs Gábor).

A zsúfolt, majdhogynem túlsúfolt program ellenére egy fél napos kirándulást is beillesztettek a szervezők a programba. A három párhuzamos lehetőség közül az egyik olyan területre vezetett, ahol a főleg lucból, erdeifenyőből és nyírfából álló erdőkben a múlt év során hatalmas tűzvész pusztított. Egy év elteltével érdekes volt látni az élet visszatértét, a megjelenő pionír fajokat. Természetesen fajlista is készült később a látottakról. Meglepően hosszú fajlista, mutatván, hogy a természet hogyan igyekszik gyógyítani a tájsebet.

A konferenciákról szóló tudósításokban immár közhely, hogy sokat gyarapodtunk ismeretekben, sok-sok érdekes információhoz jutottunk. Ez most sem volt másként. Viszont még érdekesebbé tette a részvételünket, hogy az MTA ATK Növényvédelmi Intézet Alkalmazott Kémiai Ökológiai Osztálya Tóth Miklós vezetésével, Imrei Zoltán aktív közreműködésével elnyerte az *International Society of Chemical Ecology* 2018-as konferenciájának a szervezési jogát. Így tehát három év múlva a festői braziliai és japán helyszíneket követően Budapest lehet majd a házigazdája ennek a világkonferenciának.

Szőcs Gábor, Koczor Sándor, Jósvai Júlia, Orgován Edit, Lohonyai Zsófia,
Imrei Zoltán, Tóth Miklós